

Att förankra MST

**- Om förväntningar och farhågor kring ett behandlingsprogram
för ungdomar i tre nordvästkommuner.**

Sara Högdin

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
1. INLEDNING	4
2. PROBLEMFÖRMULERING SAMT SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	5
3. MULTISYSTEMISK BEHANDLING (MST)	6
4. IMPLEMENTERINGSTEORI	9
5. INTRESSENTMODELLEN	10
6. STUDIENS GENOMFÖRANDE	12
6.1 DELTAGANDE OBSERVATIONER	12
6.2 INTRESSENTINTERVJUER	13
7. FÖRANKRINGSARBETET I KOMMUNERNA	14
7.1 FÖRANKRINGEN VID TIDEN FÖR INTERVJUERNA	15
8. FÖRHOPPNINGAR OCH FARHÅGOR	17
8.1 SAMARBETET	17
8.1.1 Positiva till samarbete (Polisen)	18
8.1.2 Misstänksamhet inför samarbetet (Skolan)	19
8.1.3 Inte berörda av samarbetet (Barn- och ungdomspsykiatri samt fritidsledarna)	20
8.1.4 Oklar rollfördelning (Socialtjänsten)	21
8.2 FÖRVÄNTADE FÖRÄNDRINGAR	21
8.2.1 Förändringar i familjerna	22
8.2.2 Förändringar bland ungdomarna	23
8.3.2 Förändringar bland föräldrarna	24
8.3 SAMMANFATTNING	25
9. DISKUSSION	27
KÄLLFÖRTECKNING	30

Förord

När Upplands Väsby kommun beslutade att starta ett så kallat *MST-team* var det inte så många som visste vad det egentligen innebar. FoU-Nordväst blev emellertid ganska snart inkopplade för att medverka i en utvärdering av projektet.

Multi Systemic Treatment, MST, är ett behandlingsprogram som riktar sig till familjer med ungdomar som uppvisar svåra beteendestörningar. Det utvecklades vid Medical University i Charleston, South Carolina, i slutet av 1970-talet. Programmet karakteriseras av en fast struktur samt ett nära samarbete mellan socialarbetare, skola, polis och andra samhälleliga instanser som har kontakt med de berörda ungdomarna. Behandlingsarbetet sker på hemmaplan och bygger främst på Bronfenbrenners socialekologiska modell samt på studier av orsaksmodeller kring kriminalitet och missbruk.

Grundidén är således att föräldrar och alla vuxna runt omkring den unga ska engageras för att tydliggöra ramarna för vad som betraktas som acceptabelt beteende. Målet är enligt ursprungsprogrammet att uppnå *förbättring*, att den unga personen ska skolka mindre, snatta mindre och/eller minska sitt missbruk.

Som ett första steg har genomförts en studie av förankringen av MST-projektet dels i Upplands Väsby kommun, dels i Sigtuna och Solna kommuner som valt att använda sig av MST-teamets resurser. Studien har genomförts av socionom Sara Högdin med handledning från FoU-Nordväst i Stockholm. Denna arbetsrapport utgör en första delrapport och kommer att följas upp under 2003-2004.

Föreliggande arbete har behandlats vid ett FoU-seminarium i augusti 2002, då Eva Wåhlander, socionom och doktorand vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, kritiskt granskat texten.

Sollentuna i september 2002

Ann Palm
FoU-chef

1. Inledning

Under våren 2001 genomfördes en kartläggning av den sociala barnavården¹ i de nordvästra Stockholmskommunerna som omfattas av FoU-Nordväst² och bilden av ett ökat antal ungdomar med beteendestörningar belystes av de socialarbetare som ingick i undersökningen (Högdin 2002). Nedskärningarna av den offentliga sektorn under 1990-talet har lett till att socialtjänstens arbete med unga har reducerats och förekommer numera i varierande utsträckning i landets kommuner. I de nordvästra Stockholmskommunerna förekommer inte öppenvårdsverksamhet för ungdomar i någon ansevärd omfattning, istället kan man under de senaste åren skönja en ökning av placeringar på institutioner och i familjehem (SCB 2000). Institutionsplaceringarna har blivit mycket kostsamma för flera kommuner och politikerna kräver alltmer effektiva metoder ”på hemmaplan”.

Upplands Väsby är en av de kommuner där politikerna fordrar att socialtjänsten ska ”klara” alla barn och unga på hemmaplan och undvika placeringar så långt det är möjligt. Upplands Väsby socialtjänst har haft problem med att uppfylla de politiska kraven eftersom de inte haft ett tillräckligt utbud av behandlingsarbete för ungdomar under de senaste åren. I början av hösten 2001 anställdes Gunnar Bergström³, inom Social- och omsorgsförvaltningens utförarenhet i syfte att starta upp öppenvårdsverksamheten för ungdomar i kommunen. Gunnar Bergström hade kommit i kontakt med den amerikanska metoden ”multisystemisk behandling”, förkortat MST (Multisystemic treatment), som har uppnått goda resultat enligt forskningen i USA, framförallt ur ett kostnadseffektivt perspektiv. Han tog därför initiativet till att införa metoden i kommunen. De lokala politikerna gick med på att betala den licensavgift till Oregoninstitutet i USA som krävs för att starta ett behandlingsteam med hänvisning till att det omedelbart behövdes ett effektivt behandlingsarbete på hemmaplan om kraven på minskade placeringar av ungdomar skulle kunna uppfyllas. Ett MST-team utbildades i december 2001 och i januari 2002 började teamet sitt arbete med ungdomarna och deras familjer. Upplands Väsby blev därmed den första

---

¹ Den sociala barnavården betecknar alla insatser riktade mot barn, ungdomar och familjer som är organiserade under individ- och familjeomsorgen i kommunerna.

² FoU-Nordväst är en forsknings- och utvecklingsenhet som är knuten till åtta kommuner i det nordvästra Stockholmsområdet. Nordvästkommunerna är Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands-Bro samt Upplands Väsby. Ekerö anslöt sig till FoU-Nordväst i januari 2002 och därmed omfattas inte kommunen av den företagna kartläggningen av den sociala barnavården.

³ Chef för utförarenhetens ungdomsverksamhet inom Social- och omvårdnadsförvaltningen i Upplands Väsby och initiativtagare till MST-projektet.

kommunen i Sverige att använda MST i öppenvårdsbehandlingen av unga. Även andra kommuner i landet är intresserade av att införa ett MST-team men i skrivande stund har ingen kommit så långt att de beslutat att ingå ett licensavtal. Två kommuner, Sigtuna och Solna, köper behandlingsplatser av Upplands Väsby.

Det kommer att företas en omfattande utvärderingsstudie av MST-projektet i Upplands Väsby, Sigtuna och Solna. För att skilja på problem som kan härledas till metoden som sådan och på de svårigheter som kan uppstå under genomförandefasen kommer som ett första led i utvärderingen en implementeringsstudie att genomföras. Implementeringsstudien syftar till att utvärdera förankringsarbetet och genomförandefasen ett år efter det att projektet startade. För att studien ska bli mer brukbar för alla parter som kan tänkas ha ett intresse i MST-projektet har en förundersökning kring deras förhållningssätt och målformuleringar inför projektet genomförts, en så kallad intressentstudie. I denna rapport presenteras en intressentstudie, som är en första del i den övergripande implementeringsstudien av MST-projektet.

2. Problemformulering samt syfte och frågeställning

Under en förankringsprocess av en ny behandlingsmetod kan en mängd svårigheter uppstå, i synnerhet när metoden är utarbetad inom en annan kulturell kontext, i detta fall i USA. MST-programmet, som aldrig tidigare använts i Sverige, överförs direkt till svenska förhållanden och således kan en mängd kulturella skillnader mellan USA och Sverige uppenbaras och leda till komplikationer i behandlingsarbetet. En risk är att metodens effektivitet reduceras, vilket kan resultera i behov av vissa justeringar i behandlingsprogrammet. De kulturella skillnader som kan påverka resultatet av behandlingen kan relateras till samhällsmönster, familjestruktur samt synen på ungdomar och kriminalitet. Det kan även uppstå en mängd andra problem som har med till exempel organisation, administration och finansieringsformer att göra. Det synes vara av största intresse för de kommuner som i framtiden eventuellt står inför att upprätta MST-team, att dra lärdom av förankringsprocessen i Upplands Väsby, Sigtuna och Solna. Av detta skäl studeras således denna process i kommunerna där fokus ligger på de möjligheter och positiva erfarenheter som uppstår under den första tiden då projektet implementeras, men även motgångar och hinder som uppstår är av vikt att belysa.

När ett projekt som MST implementeras påverkas sannolikt professionella inom alla de myndigheter som har kontakt med ungdomarna och/eller de familjer som programmet riktar

sig till. För att kunna åskådliggöra en mångfald av perspektiv i frågan om hur introduktion och förankring av projektet genomförs och tas emot av omvärlden, krävs i ett första steg en studie av de förväntningar och farhågor inför projektet som dessa professionella (intressenter) besitter.

Det övergripande syftet med hela implementeringsstudien är att beskriva och försöka förstå hur ett strukturerat behandlingsprogram inom socialt arbete kan implementeras och vilka möjligheter och svårigheter som kan uppstå under förankringsprocessen av ett program, särskilt med tanke på att det aldrig tidigare använts i Sverige.

Mer explicit i denna första delstudie är att undersöka själva introduktionen av behandlingsprogrammet, genom att studera hur informationen om MST tas emot och uppfattas av olika representanter från myndigheter och förvaltningar som möter ungdomar och/eller familjer i sin verksamhet. Perspektivet är således ett tjänstemannaperspektiv

Frågeställningen lyder: Vad väcker MST-programmet för förväntningar och farhågor hos berörda intressenter inom kommunerna?

3. Multisystemisk behandling (MST)

Multisystemisk behandling är en behandlingsmetod för ungdomar med beteendestörningar och deras familjer. Metoden utvecklades i slutet av 1970-talet av Scott Henggeler och hans kollegor vid Medical University i Charleston, South Carolina (Henggeler et. al. 1998). Behandlingsmetoden karakteriseras av en fast struktur samt ett nära samarbete mellan socialarbetare, skola, polis och andra samhällsliga instanser som har kontakt med de berörda ungdomarna. Behandlingsarbetet sker på hemmaplan och bygger främst på Bronfenbrenners socialekologiska modell samt på studier av orsaksmodeller kring kriminalitet och missbruk (Ogden 2000).

Ungdomarna som modellen är utarbetad för kan ha utfört kriminella handlingar, missbrukat droger, begått våldsbrott, hotat om våld och/eller ha allvarliga problem i skola, på fritiden eller i hemmet. Den som kan bli aktuell för MST ska vara mellan 13 och 18 år. Socialtjänsten i Upplands Väsby, Sigtuna och Solna har emellertid valt en något vidare åldersindelning än ursprungsmodellen, nämligen 10-20 år. Ett kriterium som ska vara uppfyllt för att MST-behandling ska bli aktuell är att det finns minst en vuxen person i den unges nätverk som kan fungera som en förälder. Ungdomar som inte är aktuella för MST är de som har någon form av autistisk störning, har begått sexuella övergrepp som enda avvikande

beteende eller är akut psykotiska/självmondsbenägna. MST är inte heller aktuellt i de fall då hemmet utgör en riskzon för ungdomen själv eller MST-terapeuterna (a.a.).

Behandlingen utförs av ett MST-team som består av två till fyra terapeuter, i Upplands Väsby är tre terapeuter utbildade. Varje terapeut behandlar tre till fyra familjer åt gången och behandlingstiden är cirka fyra månader. Därmed kan teamet i Upplands Väsby behandla omkring 40 familjer per år. Behandlingstiden går att förlänga vid behov. Teamets arbetstid är framförallt förlagd till eftermiddagar och kvällar, på tider som passar familjerna, de har dessutom jour dygnet runt, sju dagar i veckan, så att familjerna kan nå dem när helst behov uppstår. Teamet ska ha daglig kontakt med familjerna genom personliga möten eller per telefon (a.a.).

Själva behandlingen består av en mängd olika insatser som har visat sig vara effektiva i arbetet med att reducera allvarliga beteendeproblem bland unga. Framförallt dominerar socialekologiska metoder men även kognitiva sådana är möjliga att använda. Fokus i behandlingen ligger på att stärka den eller de personer som har en föräldraroll för den unge och göra familjemedlemmarna ansvariga. MST utgör en strukturerad arbetsform som bygger på nio principer och det finns en utarbetad behandlingsmanual som ska följas. Behandlingen genomförs i ungdomens hem, skola och närmiljö. Det är därför viktigt med en välfungerande samverkan mellan teamet och andra myndigheter, framförallt skola och polis men även med psykiatri, socialtjänstens utrednings- och familjeenheter och andra instanser som den unge kan tänkas ha kontakt med i sin vardag (a.a.).

Det övergripande målen med behandlingen är att *reducera* de ungas kriminalitet, missbruk och andra antisociala handlingar och reducera kontakten med avvikande vänner till förmån för positiva sådana. Vidare att *öka* den sociala kompetensen samt att öka prestationerna i skolan eller arbetslivet och deltagandet i fritidsaktiviteter (a.a.). I de tre Stockholmskommunerna har man emellertid satt ett högre mål när det gäller missbruk och kräver att ungdomen ska uppnå total drogfrihet (Måldokument, Upplands Väsby 2001). Målet när det gäller familjen i helhet är att öka sammanhållningen och omsorgsförmågan, att skapa förutsättningar för goda relationer mellan familjen och omgivningen samt att familjen blir i stånd att lösa framtida problem som kan tänkas uppstå. Det samhälleliga målet är att reducera antalet placeringar av ungdomar utanför hemmet. Utvärdering och uppföljning av ungdomarna sker som en del av programmet och registeruppgifter om skolk och polisingripande inhämtas med jämna mellanrum, både under behandlingstiden och som uppföljning upp till 18 månader efter avslutad behandling (Ogden 2000).

MST är ett evidensbaserat program vilket betyder att strukturerna och metoderna som brukas är beforskade och utvärderade, icke utvärderade metoder och arbetssätt tillåts inte att användas. Programmet utvecklas ständigt utifrån nya utvärderingar och forskningsrön. I USA uppvisar forskningen kring MST mycket goda resultat. Det har gjorts fyra större studier av MST i USA och Canada. Dessa studier tyder på (MST-services);

- Minskad kriminalitet för tungt kriminella ungdomar, polisingripandena har minskat med mellan 25 och 75 procent.
- Minskad antal institutionsplaceringar för missbrukande och kriminella ungdomar med cirka 50-60 procent.
- Förbättrad situation i familjerna.
- Förbättrad psykisk hälsa för ungdomarna.
- Kostnadsbesparingar i jämförelse med traditionell öppenvård.

Idag arbetar ett team, i USA, med att sprida metoden och sälja den via licensavtal till de som är intresserade. I licensavtalet ingår hjälp med implementeringen i form av utbildning av MST-terapeuter och handledning under ett inledande år samt sammanställning av kvantitativ data kring ungdomens beteende. Även information kring utveckling av programmet och årliga seminarier ingår i licensavgiften. För att uppfylla avtalet krävs av kunden att denne uppfyller 50 punkter som framförallt har med förankringsprocessen av MST i kommunen att göra samt att oberoende forskning bedrivs kring programmet. En sådan punkt är att samarbete med andra instanser som träffar ungdomarna och familjerna i sitt arbete måste vara förankrat, så som inom skolan, polisen, socialtjänsten et cetera (MST-checklist).

MST har spridit sig till flera amerikanska stater och på senare tid även vunnit gehör utanför USA. I Norge beslutades på politisk nivå, att man skulle köpa licens och införa MST i alla landets 17 fylken, vilket betyder en omfattande ekonomisk satsning. Det har utbildats ett team i vart fylke och behandlingsarbetet med ungdomarna satte igång under år 2000. Det har bedrivits forskning kring implementeringen av metoden samt metodens verkan under professor Terje Ogden vid Universitetet i Oslo, Senter for klinisk psykologisk forskning, Psykologisk Institutt. Resultaten är dock ännu inte publicerade.

4. Implementeringsteori

Utifrån implementeringsteorin kan man följa ett projekt från beslut till verkställande för att särskåda detta led i processen som en del av utvärderingen av ett projekt. Detta förfarande ger en djupgående bild av de möjligheter och svårigheter som uppstår vid implementeringen och som kan komma att påverka hela projekts slutgiltiga utfall och resultat. Ett flertal författare framhåller att implementeringsstudier borde vara ett mer uppmärksammat led i alla former av utvärderingar (Albaek 1988; EFA/Arbetsmarknadsdepartementet; Hargrove 1975; Premfors 1984).

Implementering är en länk i vad man kan kalla policyprocessen. Policy är emellertid ett begrepp som är svårt att definiera. Premfors (1984 s. 211) beskriver begreppet så här; *”en policy är kedjor av beslut, en handlingslinje för en offentlig verksamhet.”* Därmed kan man tala om policy som en form av riktlinjer för en verksamhet som bygger på en rad av beslut. Varje policy tenderar att medföra olika former av mobilisering av intressegrupper i olika försök att påverka processen (Torgerson 1985 s. 242, 251, 253).

Policyprocessen kan delas in i olika steg (Björkemarken 1995 s. 44);

- Problemorientering
- Framtagande av alternativ
- Rekommendationer
- Beslut
- Implementering
- Utvärdering
- Återföring av resultat

Beslutsprocesser bedrivs på alla nivåer i samhället; inom politiken såväl som inom företag samt inom olika former av verksamheter och projekt. Det finns på alla nivåer en hierarkisk relation mellan den person som fattar ett beslut och de som verkställer beslutet (Lane 1983 s. 20-21). Verkställandefasen, eller implementeringsfasen, i en beslutsordning omfattar ett besluts omvandling till praktisk verksamhet genom en rad administrativa åtgärder (Municio 1982 s. 183). Många beslut får inte de resultat som var väntat (Sabatier & Mazmanin 1983 s.144). Detta hänger sällan ihop med fel i själva projektet, dess metoder eller arbetsätt utan snarare med problem som uppstod vid implementeringsfasen av projektet. Därför bör

implementeringsstudier genomförs vid utvärderingar av projekt som ett komplement till utvärderingar om måluppfyllelse och effekter eftersom man då får reda på genomförandets eventuella inverkan på resultatet (EFA/Arbetsmarknadsdepartementet 1991 s. 5).

Implementeringsforskningen utvecklades av amerikanska forskare inom statsvetenskapen i samband med utvärdering av politiska beslut under 1970-talet. Fram till dess hade inte utvärderingsforskningen ägnat verkställandeproblemet någon som helst uppmärksamhet (Albaek 1988 s.97f). Hargrove (1975) och flera med honom, beskrev i mitten av 1970-talet implementeringsforskningen som "*the missing link*" vid utvärdering av projekt vilket gav upphov till en förändring i utvärderingsforskningen. Det lades mer vikt vid den demokratiska processen när det gäller hur politiska beslut verkställs och man började skilja på teorimisslyckanden respektive implementeringsmisslyckanden när verkställigheten gått fel. Sedan dess har implementeringsforskningen varit ett viktigt led vid utvärderingar inom statsvetenskapen (Premfors 1989 s. 51, 128).

5. Intressentmodellen

Intressentmodellen ("the stake-holdermodel") går ut på att man tar hänsyn till alla berörda parter som kan förutsättas ha ett intresse i den verksamhet som utvärderas (Premfors 1981 s.14). Intressenter kan till exempel vara arbetstagare, ledningen, aktieägare, leverantörer och säljare (Ackoff 1975 s. 62). Modellen härstammar ursprungligen från en målsättningsteori för verksamheter där skilda intressenter kan ha olika förväntningar på vilka mål verksamheten ska uppfylla och där alla delvis måste uppfyllas. Intressentmodellen tar hänsyn till hela omgivningens målförväntningar och uppvisar verkligheten så som den är; komplex och motsägelsefull (Albaek 1988 s. 89ff).

Vid planeringen av en utvärderingsstudie är det av vikt att införliva intressenters förväntningar på verksamheten i fråga (a.a. s. 89ff). Intressentanalysen är en förundersökning, eller ett första steg i en utvärderingsstudie. Med hjälp av intressentmodellen vill man samla in synpunkter och föreställningar från fler håll än vad som vanligen görs, till exempel från de som arbetar i anslutning till verksamheten. Denna information är viktig att ta med vid utvärderingen eftersom den ger en vidare bild av verksamhetens mål. Utvärderingen kan därmed tillmötesgå intressenternas önskemål och bli mer brukbar för alla parter (a.a. s. 90f). Intressentmodellen kräver att alla de relevanta intressenterna identifieras och att deras förväntningar insamlas, analyseras och relateras till utvärderingen av verksamheten.

Utvärderingsforskare har använt allmänt vedertagna samhällsvetenskapliga metoder och teorier vid intressentundersökningar, till exempel är det möjligt att använda traditionella organisationsteoretiska kommunikationsnätverksanalyser för att identifiera intressenterna och traditionella intervjumodeller kan användas vid uppsamlandet av synpunkter (a.a. s. 90). Intressentmodellen suddar ut tidigare föreställningar om utvärderingsforskningen som en objektiv domare över offentliga verksamheters funktionsförmåga och effektivitet. Forskningen tvingas ned till marknivå och placeras mitt i kampen mellan olika intressenters motsatta perspektiv och förväntningar. Genom att lyfta fram och beskriva mångfalden i perspektiv och målsättningar skapas en viktig källa för förståelse mellan olika intressenter. På så vis blir utvärderingen en informationsbärare; en hjälp inte en domare (Albaek 1988 s. 91).

Det finns emellertid en konflikt mellan olika forskningsskolor kring intressentmodellen. Vissa anser att det finns teoretiska och metodiska problem med att få intressenternas synpunkter specificerade eftersom de ofta består av en mängd naiva önsketankar. Dessa önsketankar står inte i relation till projektets syfte och kan därmed inte användas som underlag till en implementeringsstudie. Andra forskare menar dock att det är av stor vikt att uppmärksamma de naiva önsketankarna för att belysa de orimligt höga förväntningar som finns bland intressenterna och på så vis synliggöra detta faktum för intressenterna själva. Kritik riktas även mot att modellen i sig framhåller ett något naivt konsensusideal eftersom den inte säger något om vad som bör göras när intressenternas intressen går i motsatt riktning. Det finns nämligen inga anvisningar om vems synpunkter som bör prioriteras och det är helt omöjligt att ta hänsyn till alla på en gång (Peach 1995 i Albaek 1988 s. 92). Detta kan leda till en värdeproblematik, såväl teoretisk som metodisk. Det finns å andra sidan forskare som motsätter sig denna kritik och hävdar att intressentmodellen är bra på att hantera värdekonflikter just på grund av att den belyser en mängd motstridiga perspektiv och framhåller den komplexitet som omgärdar projektet (Vedung 1997). Fördelen med intressentanalysen, i jämförelse med annan traditionell målorienterad forskning, är att den ger mer information, att flera grupper får komma till tals och att intressenternas synpunkter analyseras och värderas (Albaek 1988 s. 92).

6. Studiens genomförande

Föreliggande arbete beskriver den information som framkom ur en explorativ studie där materialet har inhämtats och bearbetats med kvalitativ ansats. Studien består dels av deltagande observationer vid introduktionsmöten med represententer från myndigheter som berörs av införandet av MST, dels av intressentintervjuer med nyckelpersoner ("stakeholders") bland representanterna som deltog i introduktionsmötena. Informationen har grupperats systematiskt och omgrupperats tills beskrivningen har uppvisat en så fullständig bild av intressenternas förväntningar och farhågor som möjligt. När det gäller giltighet har utsagorna kontinuerligt kontrollerats och diskuterats med andra forskare på FoU-Nordväst. Vart steg i studien har granskats och ifrågasatts. Rapporten har seminariebehandlats av forskare på FoU-Nordväst och Stockholms Universitet, Institutionen för socialt arbete.

6.1 Deltagande observationer

Det första steget i denna studie bestod av deltagande observationer vid de informationsmöten som genomfördes i kommunerna för att introducera metoden för professionella från berörda myndigheter. Observationerna fyllde två syften. För det första avsåg observationerna att uppmärksamma och dokumentera olika myndigheters reaktioner och frågeområden kring MST vid ett första intryck av metoden. Det andra syftet var att upptäcka nyckelpersoner inom de olika myndigheterna att intervjua.

De deltagande observationerna genomfördes vid informationsmöten som hölls för intressenter i de tre kommunerna, Upplands Väsby, Sigtuna och Solna. Sammankomsterna hölls framförallt månaderna innan MST-teamet påbörjade sin verksamhet, det vill säga i november och december 2001 samt i januari 2002. De organisationer som berördes av introduktionen var skola, närpolis, fritidsförvaltning, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri. Förankringsmötena anordnades i första hand av initiativtagaren till MST-projektet, Gunnar Bergström. I ett senare skede hölls dessa möten av MST-terapeuterna. Förankringssammankomsterna var mer grundläggande och fler till antalet i Upplands Väsby än i Sigtuna och i Solna. Informationsmötenas innehåll beskrivs mer ingående i bakgrundskapitlet nedan.

De deltagande observationerna var ostrukturerade eftersom de inte var begränsade till att gälla bestämda aktiviteter (Halvorsen 1992 s. 83f). Observationerna var öppna och direkta då mötesdeltagarna var medvetna om att jag var där för att genomföra en observation och jag

presenterades i början av varje möte. Jag deltog emellertid inte aktivt under sammankomsterna.

Vid förankringsmötena dokumenterades de frågor som ställdes samt de reaktioner som uppstod bland deltagarna. Dokumentationen genomfördes i form av mötesanteckningar som jag nedtecknade för hand. Efter mötena skrevs reflektioner över skeenden ned i en form av ”dagboksnoteringar”. Nyckelpersoner att intervjua identifierades och kontaktades.

Minnesanteckningarna analyserades genom att frågeområden och reaktioner bland deltagarna strukturerades och kategoriserades. Samband söktes därefter mellan kategorierna samt myndigheter och/eller kommuner. På så vis kartlades till viss del vilka möjligheter intressenterna såg i MST-programmet samt vilka förväntningar som uppstod. Även konfliktområden och samarbetssvårigheter i samband med införandet av en ny metod kunde urskiljas. I ett andra steg bearbetades minnesanteckningarna tillsammans med intervjumaterialet och sammanställdes i övergripande respektive underliggande kategorier som i sin tur ombearbetades tills två övergripande teman återstod.

6.2 Intressentintervjuer

Avsikten med intervjuerna var att undersöka intressenternas förväntningar respektive farhågor inför införandet av MST-programmet i de tre kommunerna. Under de deltagande observationerna identifierades myndigheterna och ett urval av nyckelpersoner identifierades för intressentintervjuer. Antalet nyckelpersoner från var myndighet bestämdes utifrån storleken på myndigheten. Alla tillfrågade ställde upp på att bli intervjuade. Intressentundersökningen utfördes mer grundligt i Upplands Väsby. I denna kommun genomfördes 28 intervjuer med olika intressenter. I Sigtuna och Solna i genomfördes 17 intervjuer i vardera kommun. Avslutningsvis intervjuades även de tre terapeuterna i MST-teamet. Delstudien genomfördes när MST-projektet befann sig i ett startskede, det vill säga i januari och februari 2002.

Telefonintervjuer var att föredra, först och främst för att frågorna var få och för att insamlingstiden på så vis förkortades. Intervjuerna med terapeuterna i MST-teamet utfördes emellertid personligen på deras kontor. Intervjuerna varierade i tid och tog mellan 10-30 minuter beroende på de intervjuades angelägenhet att tala eller ej. Intervjuerna var av explorativ art, halvstrukturerade och följde ett intervjuunderlag som fokuserade på två inledande frågor kring förväntningar och farhågor (Kvale 1997 s. 32). Intervjuerna formades utifrån hur samtalet fortlöpte och sonderande frågor ställdes för att föra samtalet vidare (a.a. s.

124). Intervjuerna var av sådan karaktär att de enkelt kunde tecknas ned förhand genom att det centrala i samtalet skrevs ned i kortare meningar.

Vid telefonintervjuerna fick även de tillfrågade själva uppskatta hur mycket information de ansåg sig ha fått om MST. Svaren var graderade så som; inte alls, lite, ganska mycket och mycket.

Materialet strukturerades och klarlades i meningskoncentrerings direkt efter intervjuerna genomförts. Allt överflödigt material reducerades i en genomgång av materialet. Analysen bestod i meningskategorisering och listningar (a.a. s. 172-180), vilket innebar att informationen från intressenterna systematiserades i olika huvudkategorier och underkategorier. Teman och dimensioner växte fram under analysen (Eneroth 1984 s. 144ff). Efter flera ombearbetningar av materialet tydliggjordes två övergripande teman som ligger till grund för resultatredovisningen i denna rapport. I resultatredovisningen används citat för att förstärka texten. Dessa citat är nedtecknade för hand under intervjuerna och förankringsmötena.

7. Förankringsarbetet i kommunerna

Under hösten och vintern 2001/2002 förankrades MST i Upplands Väsby, Sigtuna och Solna. Förankringsarbetet bestod av informationsmöten som administrerades och anfördes av Gunnar Bergström. I januari 2002 när MST-teamet hade anställts och utbildats tog terapeuterna i stor utsträckning över förankringsarbetet. Till mötena inbjöds personal på de myndigheter som berörs av projektets införande.

Syftet med informationsmötena var dels att sprida information om metoden, dels att förankra projektet bland alla berörda. Vid mötena presenterades metoden och befintliga forskningsresultat från studier i USA och Canada. Innehållet i informationen varierade beroende på tidsramarna och vilka intressenter som närvarade. Under mötena ventilerades frågor och diskussioner kring metoden och projektet fram och konfliktområden mellan skilda intressenter identifierades och försökte lösas.

Förankringsarbetet började i Upplands Väsby som är den kommun som förvaltar MST-verksamheten. Informationen gavs till rektorer, närpolisen, socialtjänstens utrednings- och familjeenhet samt till resursenheten inom utbildningsförvaltningen, som bland annat organiserar familjeterapi och kuratorstjänster inom skolan. Även barn- och ungdomspsykiatri samt fritidsverksamheten i kommunen informerades. När Socialtjänsten i

Sigtuna och Solna beslutade att köpa platser av Upplands Väsby påbörjades förankringsarbetet även i dessa kommuner och motsvarande intressenter bjöds in till informationsmöten.

7.1 Förankringen vid tiden för intervjuerna

Upplands Väsby är den kommun där flest förankringsmöten hade verkställts vid tiden för genomförandet av denna studie. Informationen gavs till intressenterna på deras arbetsplatser eller i anslutning till interna planeringsmöten förlagda till annan lokal än den egna. Rektorer och kuratorer är de som har fått informationen vid flest antal tillfällen. Vid mötena i *Upplands Väsby* var uppslutningen av intressenter hög. Intressenter i alla kommuner inbjöds i december till att delta i en information om MST som hölls av MST-terapeuter från MST-services i USA. Främst intressenter från *Upplands Väsby* deltog vid detta möte. Intressenterna fick under intervjuerna själva uppskatta hur mycket information de ansåg sig ha fått om MST. I en jämförelse mellan kommunerna utifrån intervjuerna tycks informationen främst ha nått fram till myndigheter i *Upplands Väsby*, vilket beror på att förankringsarbetet hade kommit längre i denna kommun. Intressenter inom socialtjänsten, fritidsledare samt rektorer i *Upplands Väsby* ansåg att de hade fått mycket information medan lärarna, med ett enda undantag, inte hade fått någon kännedom om MST överhuvudtaget.

I *Sigtuna* hölls ett par större gemensamma möten för intressenter från skilda myndigheter. Alla myndigheter hade representanter vid någon av sammankomsterna. I *Sigtuna* drog emellertid förankringsarbetet ut på tiden, men trots det ansåg de flesta intervjuade att det fått information. Endast lärare och fritidsledare uppger att de inte känner till projektet. Ingen i kommunen ansåg dock att de fått mycket information. Anmärkningsvärt nog fanns det socialsekreterare som svarade att de blott fått lite information, vilket tyder på att informationen inte nått fram inom den egna organisationen. Detta beror emellertid på interna organisatoriska konflikter inom socialtjänsten vid tiden för förankringsarbetet.

I *Solna* genomfördes förankringsmöten på intressenternas arbetsplatser. Socialtjänsten i *Solna* bestämde emellertid i ett ganska sent skede att köpa platser i programmet och förankringsarbetet var inte helt slutfört vid tiden för intervjuerna. Utifrån den egna uppskattningen hade informationen endast nått fram till ett fåtal intressenter. Socialtjänsten i kommunen ansåg sig ha fått mycket information medan fritidsledare, kuratorer, rektorer och lärare svarar att de fått väldigt lite eller inte någon information alls.

Socialtjänsten, rektorer, polisen och barn- och ungdomspsykiatrien känner sig ganska välinformerade i jämförelse med andra intressenter i alla kommunerna. Informationen hade vid tiden för intervjuerna inte nått ut till lärarna i någon kommun. I tabellen nedan presenteras resultatet av denna undersökning mer lättöverskådligt.

Tabell 1. Informanternas uppskattning av hur mycket information de fått kring MST.

	<i>Upplands Väsby</i> (N=28)	<i>Sigtuna</i> (N=17)	<i>Solna</i> (N=17)
Socialtjänsten (N=12)	Mycket	Lite/ganska mycket	Mycket
Polis (N=6)	Ganska mycket	Lite/ganska mycket	Lite/ganska mycket
BUP (N=3)	Ganska mycket	Ganska mycket	Lite/ganska mycket
Fritidsledare (N=6)	Ganska mycket/mycket	Ingen alls/lite	Ingen alls/lite
Kuratorer/terapeuter [*] (N=9)	Ganska mycket	Ganska mycket	Ingen alls
Rektorer (N=12)	Mycket	Ganska mycket	Ingen alls/lite
Lärare (N=14)	Ingen alls/lite	Ingen alls	Ingen alls

^{*} Terapeuter knutna till utbildningsförvaltningen/skolan.

8. Förhoppningar och farhågor

Under intressentintervjuerna synliggjordes en mängd förhoppningar och farhågor kring MST-projektets införande och resultat. Detta kapitel avser att presentera de centrala aspekterna i dessa. Synpunkterna har samlats in från polismyndigheten, socialtjänsten, skolvärlden, fritidsverksamheter samt barn- och ungdomspsykiatri och kommer att användas som underlag vid den kommande implementeringsstudien.

För att underlätta presentationen av intressenternas förhoppningar och farhågor har de kategoriserats i två övergripande teman i detta kapitel. Det första är faktorer som rör samarbetet mellan professioner, här sammanförs de förväntningar och farhågor som berör samarbetet mellan de myndigheter som möter de aktuella ungdomarna och/eller deras familjer i den vardagliga verksamheten. Dimensionerna i detta tema är kopplat till skilda myndigheter eftersom materialet tydligt uppvisar ett sådant mönster. Det andra temat är förändringar, det vill säga faktorer som är kopplade till de förändringar som MST-teamet förväntas utföra i familjerna samt bland ungdomarna och föräldrarna. Nästintill alla informanter nämnde faktorer som kan kopplas till dessa två kategorier på ena eller andra sättet.

8.1 Samarbetet

Samarbetet mellan myndigheter som i sin dagliga verksamhet möter de ungdomar och familjer som metoden riktar sig till utgör ett centralt inslag i MST. Samarbete mellan myndigheter och terapeuterna i MST-teamet krävs när det gäller remittering, behandlingsarbetet samt uppföljning av ungdomarna. Vid remitteringen är det viktigt att personal inom de aktuella myndigheterna, framförallt skolan, uppmärksammar de ungdomar som kan vara aktuella för behandlingsprogrammet och anmäler dem till socialtjänsten för utredning. Under behandlingstiden innebär samarbetet att personalen ger likartade direktiv till den unge oavsett profession samt att skolan anmäler skolk och polisen kriminella handlingar till MST-terapeuterna. I uppföljningsskedet krävs det ett administrativt samarbete kring uppgifter, framförallt om skolk och polisingripanden av ungdomen.

Under förankringsmötena och intervjuerna var det främst faktorer som rör samarbetet mellan professioner som intressenterna lyfte fram. Det framhölls framförallt höga förväntningar kring att ett omfattande samarbete mellan myndigheter nu måste ta form, vilket var efterlängtat av åtskilliga. Även att resurserna i kommunerna samordnas och att personal

inom olika myndigheter tar vara på och utnyttjar varandras kompetens var samarbetsfaktorer som ständigt återkom under intervjuerna.

MST kräver samarbete mellan olika intressenter (polis i Solna).

Samverkan mellan Socialtjänsten och andra myndigheter måste öka vilket kommer att bidra till samordning av kommunens resurser (BUP i Sigtuna).

Skolan kan mer om ungdomen än socialtjänsten eftersom de möter dem varje dag. MST leder till att ett fruktbart samarbete utvecklas, där socialtjänsten kan ta del av skolans kunskaper (kurator i Sigtuna).

Det fanns å andra sidan en utbredd oro över att samarbetet mellan de olika myndigheterna inte kommer att fungera. Det uttrycktes även farhågor kring att inte tillräckligt många professionella kommer att engagera sig i ungdomarna eller att vissa myndigheter inte kommer att uppfylla sina uppgifter, till exempel att inte skolan kommer att anmäla skolk till MST-teamet.

8.1.1 Positiva till samarbete (Polisen)

Närpolisen i alla kommuner var enhälligt positivt inställda till MST-projektet och framhöll att samarbetet med socialtjänsten nu måste öka, "...äntligen". Det fanns inga farhågor kring att det kan komma att bli komplikationer i samarbetet. Uppfattningen om att MST kommer att överbrygga den skarv som har funnits mellan socialtjänsten och polisen påvisar att det istället finns en övertygelse om att MST kommer att lösa de samarbetsproblem som tidigare funnits mellan de två myndigheterna.

MST fyller ett vakuum i skarven mellan socialtjänst och polis (polis i Upplands Väsby).

...så har vi velat jobba länge (polis i Solna).

Inom poliskåren fanns det dock ett utbrett antagande om att samarbetet kommer att leda till ökad arbetsbelastning. Detta härstammar ur en diskussion om att MST kan komma att leda till fler polisingripande av de ungdomar som är föremål för behandlingen eftersom polisen känner

till vilka som är inskrivna i programmet och håller ett extra öga på dem. De som nämnde den eventuella ökningen av ingripanden uppfattade emellertid inte det som något negativt – tvärtom.

Dessa uteslutande höga förväntningar på vad projektet kan bidra till i samarbetsfrågan kan leda till att det inte finns någon förberedelse för de eventuella motgångar som kan komma att uppstå, i synnerhet i ett startskede. Dessutom kan den positiva inställningen till projektet komma på skam om inte alla förväntningar uppföljs som förväntat.

8.1.2 Misstänksamhet inför samarbetet (Skolan)

Inom skolan var inte uttalandena kring samarbetet med andra myndigheter lika positiva utan här finns ett betydligt mer misstänksamt förhållningssätt. Enstaka rektorer och kuratorer ansåg att MST kommer att leda till en förbättring av samarbetet mellan socialtjänst och skola, vilket tycktes vara önskvärt, men överlag påtalades främst farhågor kring att samverkan kanske inte kommer att fungera så bra. Det nämndes vid ett flertal tillfällen att samverkan mellan skola och socialtjänst (Sigtuna och Upplands Väsby) inte har fungerat hitintills och vissa informanter betonade att det länge funnits allvarliga konflikter mellan de två instanserna. Dessa konflikter kommer upp till ytan i och med inrättandet av MST och måste således överbryggas. MST-terapeuterna uttryckte en stark oro över att det förväntas bli deras uppgift att gå in och försöka lösa sådana problem mellan skolan och socialtjänst.

Jag är rädd för att det finns orimligt höga förväntningar på MST. Förväntningar som att MST kommer att lösa alla organisatoriska och strukturella problem i kommunen kan vi inte leva upp till och det är inte vår uppgift (MST-terapeut).

Rektorer i alla kommuner nämnde under ett flertal intervjuer att de önskar få ”hjälp” med eleverna. De verkade inte ha uppfattat att MST bygger på att alla professioner måste ta sitt ansvar i behandlingsarbetet med ungdomarna. Flera intressenter påtalade också att lärarna kanske inte har förstått att det krävs gemensamma krafter och ett samspel för att bedriva MST, utan att de förväntar sig att bli avlastade. Det nämndes även vid ett flertal intervjutillfällen med socialsekreterare och rektorer att lärarna kanske inte kommer att vilja samarbeta med MST-terapeuterna eftersom de önskar att eleven tas ur klassen istället för att de ska vara kvar och störa andra elever. Informationen om innehållet i MST hade inte nått ut till lärarna vid tiden för intervjuerna och därmed kunde de inte uttala sig på denna punkt.

...lärarna vill hellre bli av med de bråkiga eleverna än att behålla dem i klassrummet (rektor i Upplands Väsby).

Det finns även en påtaglig ängslan bland rektorerna som handlar om att det kanske kommer att ställas orimligt höga krav på lärarna som de inte är medvetna om. De anser sig inte, till skillnad från polisen, klara av en högre arbetsbelastning. Det förefaller som om rektorerna inte är helt på det klara med vad som förväntas av dem.

Programmet kommer kanske att belasta lärarna mer än de vet om (rektor i Upplands Väsby).

Lärare, rektorer och kuratorer har en viktig roll när det gäller att uppmärksamma vilka elever som är i behov av MST. En kurator i Sigtuna anförde dock en väsentlig farhåga som har med själva remitteringsförfarandet att göra. De ungdomar som anses vara aktuella för MST måste anmälas till Socialtjänstens utredningsenhet. Men vad händer om en ungdom anmäls till socialtjänsten för utredning och de upptäcker att MST inte är en passande insats – ”*kan de då ta och ge ungdomen en annan insats än MST, till exempel placera utanför hemmet? I så fall vill inte jag anmäla elever*”. Därmed uppdagades en förtroendeklyfta när det gäller samarbetet mellan skola och socialtjänst redan på remitteringsstadiet.

8.1.3 Inte berörda av samarbetet (Barn- och ungdomspsykiatri samt fritidsledarna)

Inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) i Sigtuna och Solna påtalas att samverkan mellan olika myndigheter är viktigt och att det är en fördel att MST-metoden bygger på detta. Personalen ansåg emellertid inte att de själva kommer att ta del i samarbetet utan snarare att deras arbete kommer att avlastas eftersom de tror att de kommer att kunna avsluta kontakten med klienten när MST-teamet tar över. I Upplands Väsby anser man på BUP att MST-projektet inte kommer att beröra det egna arbetet överhuvudtaget och de ser inte sig själva som en samarbetspartner.

Vi har inte samma målgrupp. De ungdomar som MST riktar sig till, kommer till oss en eller högst två gånger, sedan uteblir de från fler träffar, därför jobbar inte vi mot samma grupp.

Inte heller fritidsledarna i någon av kommunerna kunde inte se att de hade en roll i samarbetet.

8.1.4 Oklar rollfördelning (Socialtjänsten)

Inom socialtjänsten i alla kommuner omnädes förhoppningar på att samarbetet, framförallt med skolan, kommer att utvecklas till det bättre. Dock lyfte vissa socialsekreterare fram de konflikter som har förevarit mellan socialtjänsten och skolan.

I Sigtuna framhölls det emellertid av åtskilliga socialsekreterare farhågor kring rollfördelningen mellan socialtjänsten och MST-terapeuterna. ”*Vem ska sköta vilka uppgifter?*” Den otydliga rollfördelningen föreföll upplevas som ett orosmoment. Det framstår som om socialsekreterarna i Sigtuna inte vet vad som förväntas av dem. Vissa antar att de ska fortsätta arbeta med ungdomarna när MST-teamet börjar sitt arbete medan andra är övertygade om att de helt kan avsluta kontakten med dem. Det är emellertid inte underligt att det förhåller sig så eftersom informationen inte givits till socialsekreterarna i Sigtuna i samma utsträckning som i de andra kommunerna, vilket är förenat med interna organisatoriska konflikter inom socialtjänstens barn- och ungdomsenhet i kommunen.

Jag hoppas att de inte tar över vårt arbete (socialsekreterare i Sigtuna).

Jag hoppas att vi får regelbunden information så att vi vet vad de gör med ungdomarna, så vi inte gör samma sak (socialsekreterare i Sigtuna).

MST kommer att avlasta mig i mitt arbete, så att jag inte behöver arbeta mer med familjen (socialsekreterare i Sigtuna).

8.2 Förväntade förändringar

Ett annat centralt tema som framfördes under förankringsmöten och intervjuer kan relateras till metodens förmåga att skapa förändringar i de familjer som deltar i MST-programmet. MST har nått lyckade resultat även i de familjer där tidigare insatser inte fungerat (MST-services; Info. Bergström). De goda forskningsresultaten är en av anledningarna till att det finns mycket höga förväntningar bland intressenterna när det gäller metodens utfall. Av vissa

intervjuade beskrevs MST som en ”frälsarmetod” som tilltros kan frambringa de mest omvälvande förändringar hos de ungdomar och familjer som genomgår behandlingen. Dessa förväntningar står dock inte i relation till metodens mål. Målet med MST är nämligen inte att helt avlägsna de ungas destruktiva beteende eller andra negativa förhållanden i familjen utan att så långt det är möjligt *reducera* dem, vilket beskrevs mer ingående i bakgrundskapitlet.

8.2.1 Förändringar i familjerna

Socialsekreterare i alla kommuner hade ett tydligt familjeperspektiv och framhöll främst aspekter kring förändringsarbetet med hela familjen. Ett stort antal socialsekreterare hade som främsta förhoppning att MST kommer att skapa varaktiga förändringar i de familjer som genomgår programmet.

Hela familjen blir involverad i behandlingen, den riktar sig inte bara till ungdomen. Det är bra för det genererar bestående förändringar i familjen i framtiden (socialsekreterare i Upplands Väsby)

Det nämndes även förväntningar på att MST kommer att påverka hela familjens välmående i stor utsträckning (socialsekreterare i Sigtuna) och att behandlingen kommer att frambringa mer välfungerade familjer (lärare i Upplands Väsby). Detta ska ske genom att terapeuterna "tar sig in i familjerna" och ger dem det stöd som krävs.

De kommer att ta sig in i familjen och vara där, på plats, och stötta (socialsekreterare Sigtuna).

Det uttrycktes emellertid en oro över hur familjerna kan komma att reagera när terapeuterna ska påbörja arbetet i familjen.

De kanske inte släpper in dem (socialsekreterare i Sigtuna).

Socialsekreterarna ansåg i hög utsträckning att MST är en metod som är bra för vissa familjer, men som inte passar alla. Det finns därmed en farhåga om att MST-teamet kommer att misslyckas med ett antal familjer, framförallt till en början när programmet befinner sig i ett startskede, innan de har kommit till rätta med vilka familjer som lämpar sig för programmet.

Även MST-teamet uttalade en oro kring att MST kanske inte lämpar sig för alla familjer, i synnerhet inte för ”*de tunga familjerna*”. Det fanns en stark ängslan över att de inte kommer att klara av familjer med svår problematik.

Blir ärendena för ensidiga och tunga kommer vi att köra slut på oss själva (MST-terapeut).

MST kan visa sig fungera bättre för familjer där det inte gått så långt (MST-terapeut).

Det uttrycktes även farhågor relaterade till att vissa familjer kommer att säga nej till MST-behandling och då inte bli erbjudna någon annan insats från Socialtjänsten (fritidsledare och kurator i Sigtuna).

Tänk om Socialtjänsten överger de familjer där inte MST funkar och de inte får några andra insatser (kuratorer i Sigtuna).

8.2.2 Förändringar bland ungdomarna

En förhoppning bland de tillfrågade i alla kommuner är att MST avsevärt kommer att förändra livsföringen hos de ungdomar som genomgår programmet, främst nämndes faktorer rörande kriminalitet och skolk. Ett flertal intressenter hoppades på att det äntligen kommit en metod som kommer att dämpa de ungas utåtagerande beteende. Det fanns även förväntningar på att ungdomsproblemen helt kommer att bekämpas, till exempel förväntar sig en socialsekreterare (Solna) att de unga inte ska begå några fler kriminella handlingar överhuvudtaget, och en rektor (Upplands Väsby) hoppas på att:

MST kommer att leda till att man i framtiden slipper se ungdomar som ränner på stan.

Inom polisen i Upplands Väsby och Solna ansåg man att det är bra att Socialtjänsten nu ”*tar tag i de stökiga ungdomarna och gör något åt ungdomsproblemen*”.

Rektorer, framförallt i Upplands Väsby, nämnde vid ett flertal tillfällen förhoppningar på omfattande förändringar i den unges skolgång. Ett exempel är förväntningen på att MST-teamet kommer att ”*behandla*” eleven vilket kommer att leda till en fungerande skolgång och i sin tur bättre skolkunskaper bland eleverna. Vidare finns en utbredd uppfattning bland

rektorer i alla kommuner att MST är en metod som kommer att ”råda bot” på skolket i skolan. I bakgrundskapitlet beskrevs att målen med MST är att *reducera* de ungas kriminalitet, missbruk, skolk och andra asociala handlingar. Målet är alltså inte att helt råda bot på sådana förhållanden. Därmed är intressenternas förväntningar allt för höga i dessa avseenden. Många av intressenterna inom skolan påpekade emellertid att de tror att de har för höga tankar om vad MST kan åstadkomma för förändringar hos eleverna, vilket de själva ansåg vara problematiskt.

Inom alla tre kommuner fanns det en tämligen utbredd ängslan för att MST-ungdomarna kommer att prioriteras före ungdomar med annan problematik och som har behov av andra stödsatser. Det skulle betyda att ungdomar som inte passar för programmet faller bort eller inte fångas upp.

Det kan bli så att de ungdomar som ingår i MST får åka gräddfil (socialsekreterare i Solna).

Unga med andra behov kanske inte kommer att uppmärksammas (kurator i Sigtuna).

I Upplands Väsby riktas kritik från flera håll mot att MST endast uppmärksammar utåtagerande ungdomar och att ungdomar med inåtvändvänd problematik inte uppmärksammas.

MST ägnar sig åt killproblem och programmet riktar sig inte till tjejer och deras behov. Det finns inte heller något annat alternativ för dem i kommunen (socialsekreterare i Upplands Väsby).

8.3.2 Förändringar bland föräldrarna

Ett antal aspekter som framhölls under intervjuerna gällde förändringsarbetet med föräldrarna i familjen. Det nämndes att MST är en metod som riktar sig till i första hand föräldrarna och det fanns förhoppningar om att föräldrarna ska bli ”*kapabla att klara sig själva efter avslutad behandling*”. De ska på egen hand kunna reda ut de ”*krångliga situationer*” som kan uppstå inom familjen och föräldrarna kommer att ”*återta kontrollen*” över sina ungdomar. Detta stämmer väl överens med grundtanken bakom MST och metodens mål.

Det uttrycktes att det är viktigt att föräldrarna får ett bra stöd vilket de förväntas komma att få av MST-terapeuterna. Informanter inom Socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och fritidsverksamheten i alla kommuner lyfte fram att MST-teamet har jour dygnet runt, sju dagar i veckan och det är bra att föräldrarna får ett så omfattande stöd.

Föräldrarna kommer att få stöd och blir inte övergivna, så som det är nu (kurator i Sigtuna).

De farhågor som nämndes handlade om att programmet riktar ”sig för mycket till föräldrarna” och att ungdomarna körs över. Det är ingen som tar de ungas åsikter på allvar. Det framfördes emellertid en oro kring att föräldrarna i Sverige inte har samma auktoritet som i USA.

Svårt att implementera en amerikansk modell där familjerollen har så stark betydelse eftersom familjebandet och framförallt föräldrarnas auktoritet är starkare i USA än i Sverige (kurator i Sigtuna).

Det fanns även en farhåga bland kuratorerna i Sigtuna om att det skulle kunna bli svårt att arbeta med metoden i familjer med invandrabakgrund. De ansåg att ungdomen i en sådan familj ofta starkt ifrågasätter föräldrarnas kompetens, vilket kan leda till oväntade problem för MST-terapeuterna i arbetet att stötta föräldrarna och få dem att återerövra föräldrarollen.

8.3 Sammanfattning

Intressenterna fokuserade främst på två teman under intervjuerna, nämligen samarbetet mellan myndigheter och förändringsarbetet i familjerna. När det gäller *samarbetet* fanns det både positiva och mer misstänksamma synpunkter. De positiva förväntningarna framhölls framförallt av representanter från polismyndigheten som inte hade några som helst farhågor när det gäller hur samarbetet kommer att ta form. Inom skolan uppvisades ett mer misstänksamt förhållningssätt som bygger på tidigare erfarenheter av samarbetet med socialtjänsten. Det uttrycktes även en oro bland rektorerna beträffande att det kommer att ställas orimligt höga krav på lärarna som de inte har räknat med. Det finns en uppfattning bland andra professioner om att lärarna inte kommer att ta del i samarbetet på grund av att de vill bli avlastade från de stökiga eleverna och slippa ha dem kvar i klassrummet. Lärarna

själva var inte tillräckligt informerade om MST vid tiden för intervjuerna för att kunna ange några förväntningar eller farhågor. Det uppvisades slutligen tecken på en förtroendeklyfta mellan kuratorer och socialtjänstens utredningsenhet, då kuratorerna kanske inte vill anmäla elever eftersom de befarar att de kan bli omhändertagna för placering istället för att få MST. Socialsekreterare inom socialtjänsten var positivt inställda till utveckling av samarbete med framförallt skolan men vissa hade svårt att se vad samarbetet med MST-teamet har för former. Det finns en oklar rollfördelning kring vem som ska komma att sköta vilka uppgifter. När det gäller barn- och ungdomspsykiatri samt fritidsledarna såg de inte sig själva som del av samarbetet överhuvudtaget.

Inför *förändringsarbetet* i familjerna fanns det, med enstaka undantag, enhälligt höga förväntningar på vad MST kan komma att åstadkomma. Förväntningarna var ofta orimligt höga och gick utöver metodens målsättningar, framförallt när det gäller de förändringar som kommer att ske med ungdomens destruktiva eller asociala beteenden. Flera intressenter förväntade sig att skolk och kriminella handlingar helt kommer att utebli efter behandlingen, vilket inte alls är målet med MST. Det fanns emellertid mer rimliga förväntningar, till exempel förväntade sig intressenter att föräldrarna ska få stöd i att återta kontrollen över den unge. Av de farhågor som framkom kan nämnas en uttalad oro över att MST endast kommer att skapa förändringar i de familjer som passar för programmet och att de ungdomar som är behov av andra insatser kan komma att prioriteras bort. Gällande föräldrarollen uttalades det oro kring att denna inte har sådan auktoritet i Sverige som i USA vilket kan leda till svårigheter för föräldrarna att återerövra kontrollen i familjen.

9. Diskussion

Intressentmodellen syftar till att belysa alla berörda parter som kan tänkas ha ett intresse i en verksamhet. I denna studie har representanter från de myndigheter som antas komma att bli berörda av införandet av MST-projektet fått möjligheten att framföra sina synpunkter. Ett stort antal av dessa synpunkter och föreställningar hade förmodligen inte synliggjorts om inte denna intressentundersökning företagits. Denna diskussion avser att belysa de aspekter i informationen från intressenterna som är av intresse att ta med sig till kommande studie av projektets implementeringsfas. Det är av vikt att utifrån resultatredovisningen formulera frågor riktade till representanter inom de skilda myndigheterna inför implementeringsstudien för att på ett ingående sätt undersöka om förväntningar och farhågor har uppfyllts.

Fokus i kommande studie bör ligga på de övergripande tematan i resultatredovisningen, nämligen samarbetet mellan myndigheter och förändringarna i familjerna. Det är av intresse att utvärdera huruvida förväntningarna inom dessa teman har uppfyllts eller ej samt om farhågorna var väsentliga. Det finns en hög grad av mångfald i informationen från intressenterna. När det gäller samarbetsaspekter varierar synpunkterna från positiva förväntningar på att MST-teamet ska överbrygga alla nuvarande samarbetsproblem, till ett mer misstänksamt förhållningssätt. Två instanser, barn- och ungdomspsykiatri samt fritidsverksamheten, anser inte själva att de kommer att påverkas av verksamheten överhuvudtaget och de ser inte sig själva som delaktiga i ett framtida samarbete. Huruvida det förhåller sig på detta sätt är av synnerligen intresse att utvärdera i kommande studie. Vad anbelangar förändringsarbetet i familjerna har en majoritet intressenter förväntningar på att det kommer att ske stora förändringar av godo i de familjer som genomgår MST. Farhågorna inrymmer främst oro över att vissa familjer och ungdomar inte kommer att passa för programmet och istället bli bortprioriterade.

Genom intressentmodellen kan den komplexitet och de motsägelser i skilda intressenters synpunkter och föreställningar kring ett projekts införande synliggöras. I denna rapport belyses en mängd motsägande förväntningar och farhågor inför MST-projektet. Det finns en tydlig värdekonflikt mellan skilda intressenters utsagor. När det gäller samarbetsaspekter framhålls motsägande synpunkter som kan kopplas till de skilda myndigheterna. Ett exempel är att representanter från polismyndigheten är oerhört positivt inställd till samarbetet medan man inom andra myndigheter framhåller de problem som kan komma att uppstå. Förväntningarna på förändringar i familjen och hos de unga innehåller liknande motsägelser

även om de inte går att koppla till skilda myndigheter. Vissa intressenter förväntar sig att ungdomarna och deras familjer kommer att få all tänkbar hjälp vilket kommer att generera omfattande och bestående förändringar. Andra intressenter tror att metoden endast passar vissa familjer och att andra kommer att prioriteras bort och inte erbjudas någon annan insats. I tabellen nedan förtydligas intressenternas motsatta förhållningssätt.

Tabell 2. Polarisering av intressenternas förväntningar inför MST-projektet.

	+	-
1. Samarbetet	Ett omfattande samarbete utvecklas	Förtroendeklyftan ökar
2. Förändrings- arbetet	Alla ungdomar och deras familjer får intensivt stöd och hjälp.	Vissa ungdomar och familjer får inget stöd och blir inte hjälpta.

Intressentmodellen har blivit kritiserad för att det kan uppstå svårigheter vid specificerandet av intressenternas synpunkter eftersom de ofta består av en mängd önsketankar, som kan förefalla vara naiva. I denna studie finns det överlag mycket höga förväntningar på de resultat MST kommer att frambringa. Förväntningarna är ofta högre än de uppsatta målen för projektet. Det är av stor vikt att belysa dessa höga förväntningar och synliggöra dem för intressenterna själva, vilket förhoppningsvis har gjorts i och med denna rapport. En studie av detta slag är även en viktig källa till förståelse mellan olika intressenter. I denna rapport har motsägelser och intressekonflikter prantats ned och uppmärksammas, vilket kan leda till att de medvetandegörs hos intressenterna. Det kan således skapas en förståelse mellan representanter från olika myndigheter och en vilja att överbrygga de skilda ståndpunkterna.

De högst satta förväntningarna handlar om att alla samarbetsproblem mellan instanser kommer att lösas och att kriminalitet, skolk och andra avvikande beteenden hos ungdomarna kommer att ”behandlas bort”. Metodens mål är emellertid att sådana beteenden hos de unga ska reduceras, inte ”botas”. Dessa förväntningar kan därmed klassificeras som sådana önsketankar som inte går att följa upp i kommande implementeringsstudie. Det går däremot

att följa upp hur intressenterna, som satte upp dessa höga förväntningar, reagerar när projektet inte uppvisar de resultat de väntat sig. Den förtroendeklyfta gentemot socialtjänsten som anförs av flera representanter kan komma att öka om inte projektet lever upp till de ställda förväntningarna. Det kan även leda till att intressenterna förlorar tilltron till metoden eller till MST-teamets förmåga. En ökad förtroendeklyfta torde påverka projektets resultat i negativ riktning. Det är därför angeläget att kartlägga hur förtroendeklyftorna påverkar projektet så att de i utvärderingen relateras till problem i förankringsfasen och inte till metoden som sådan. Utifrån implementeringsteorin som presenterades i teorikapitlet är det just förhållande av detta slag som är viktigt att åskådliggöra i studier av genomförandet av ett projekt, för att på så vis urskilja dem från problem som kan uppstå i själva projektet, dess metoder eller arbetssätt.

Det förs ofta i forskningssammanhang en diskussion om hur mätinstrumentet, det vill säga undersökningen/forskaren, påverkar det som undersöks. Denna intressentundersökning inverkade i hög utsträckning på förankringsarbetet av MST i kommunerna. När intervjupersonerna kontaktades ställde de ofta frågor kring MST-metoden, till exempel om huruvida arbetet hade påbörjats och hur det i så fall gick. Dessa frågor ledde till en ömsesidig dialog kring ämnet. I vissa fall kände inte intervjupersonen till MST när de kontaktades vilket ledde till att de ställde frågor kring vad metoden innebar och hur arbetet med ungdomarna skulle se ut i kommunen. Detta förfaringssätt har förmodligen bidragit till att information om projektet spridits och sannolikt har ett intresse väckts bland flera av informanterna som kan ha lett till att de valde att ta reda på mer om projektet efter intervjun. Således har troligtvis intressentstudien i stor utsträckning påverkat intressenternas kunskap om projektet samt metoden och på så vis bidragit till förankringsarbetets utveckling.

Källförteckning

Litteratur

Ackoff, R., (1975), *"Redesigning the Future"*, New York: John Wiley and Sons.

Albeak, E., (1988), *"Fra sandhed til information"*, Viborg: Akademisk forlag.

Björemarken, M., (1995), *Implementeringsanalys som komplet vid utvärdering*", Göteborg: Monograph from the Department of Sociology.

EFA/Arbetsmarknadsdepartementet (1991), *"Program för EFA – Expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingsstudier"*, Stockholm: regeringskansliets offsetcentral.

Eneroth, B., (1984), *"Hur mäter man vackert? Grundbok i kvalitativ metod"*, Stockholm: Akademitlitteratur.

Eneroth, B., (1979), *"Kvalitativ metod för samhällsvetenskaplig forskning"*, Stockholm: Akademitlitteratur.

Halvorsen, K., (1992) *"Samhällsvetenskaplig metod"*, Stockholm: Studentlitteratur.

Hargrove, E., (1975), *"The missing link: The Study of the Implementation of Social Policy"*, Washington, D.C.:Urban Institute.

Henggeler, S., Schoenwald, S., Borduin, C., Rowland, M. & Cunningham, P., (1998), *"Multisystemic treatment of antisocial behavior in children and adolescents"*, New York: Guilford Press.

Hjern, B., (1985), "Läget för den arbetsmarknadspolitiska forskningen", i EFA/Arbetsmarknadsdepartementet (1985), *Seminarium kring arbetsmarknadspolitisk forskning*, Stockholm; regeringskansliet.

Hjern, B., (1986), "Implementeringsforskning: utvärdering av politik" i Palmlund, I., (1986), *Utvärdering av offentlig verksamhet. Den offentliga verksamhetens roll i samhället*, Stockholm; Liber förlag.

Högdin, Sara, (2002:1), *Kartläggning av den sociala barnvården i det nordvästra Stockholmsområdet*, Stockholm: FoU-Nordväst.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lane, Jan-Erik, (1983), "The concept of implementation", *Statsvetenskaplig tidskrift*, (1983), Vol. 86.

Municio, Ingegerd, (1982) "Implementeringsforskning: En översikt", *Statsvetenskaplig tidskrift*, (1982), Vol. 85.

Ogden, T., (2000), "*Multisystemisk behandling (MST) og alvorlige atferdsproblemer. Evalueringsplan 2000*", Oslo: Senter for klinisk psykologisk forskning.

Premfors, R., (1981), "*Genomförande och utvärdering av offentlig politik*". Group for study of higher education and research policy, rapport no. 12. Department of Political Science, University of Stockholm.

Premfors, Rune, (1984), "Policyanalys i Sverige", *Nordisk Administrativ tidskrift*, (1984), vol. 65.

Premfors, R., (1986) "Utvärderingar i offentliga beslutsprocesser" i Palmlund, I., (1986), *Utvärdering av offentlig verksamhet. Den offentliga verksamhetsns roll i samhället*, Stockholm; Liber förlag.

Premfors, Rune, (1989), "*Policyanalys: kunskap, praktik och etik i offentlig verksamhet*", Lund.

Sabatier, Paul & Mazmanian, Daniel, (1983), "Policy Implementation", *Encyclopedia of Policy studies*, (1983), Vol 13.

SCE, (2000), "*Barn och unga – insatser år 2000*", Stockholm: Socialstyrelsen.

Torgerson, Douglas, (1985) "Contextual Orientation in Policy Analysis", *Policy Science*, (1985), vol 18.

Vedung, E. (1997). "Utvärdering och implementering", Helander, V. & Sandberg, S. (1997) *Festskrift till Krister Ståhlberg*, Åbo : Åbo akademis förlag.

Övriga källor

Måldokumentet från MST i Sigtuna, Solna och Upplands Väsby (2001).

Information från MST-services (www.mstservices.com).

Information från Gunnar Bergström under förankringsmötena i Sigtuna, Solna och Upplands Väsby (november, december 2001, januari 2002).